

Lasionycta skraelingia

Lappfjällfly

Fjärilar, Nattflyn

NE NA LC DD NT **VU** EN CR RE

Sårbar (VU)
B2b(ii,iii,iv,v)c(iv); C1

Klass: Insecta (egentliga insekter), **Ordning:** Lepidoptera (fjärilar), **Familj:** Noctuidae (nattflyn), **Släkte:** *Lasionycta*, **Art:** *Lasionycta skraelingia* - lappfjällfly (Herrich-Schäffer, 1845) **Synonymer:** *Hada skraelingia* (Herrich-Schäffer, 1845)

Kännetecken

Lappfjällfly är en medelstor, ganska jämnt gråfärgad nattflyart utan påtaglig teckning. Mellanfältet är aningen mörkare och i detta är ring- och njurfläck något ljusare. Yttre tvärinjen är relativt skarp och vågformig mellan vingribborna. Fjärilar från norra Lappland är mindre och mer enfärgade och blåaktigt grå, medan de från Dalarna är större, mer gråsvarta och med något tydligare teckning. Framvingeformen är kort och hög i likhet med hedflyarterna, men med välvd framkant. Bakvingarna är jämnt grå. Vingspann 31-33 mm.

Utbredning och status

Lappfjällfly var fram till 1974 en närmast mytomspunnen raritet som endast påträffats vid ett tiotal tillfällen i Norden och västra Sibirien. Av dessa var endast fem av fynden från 1900-talet, Lule lappmark, Gällivare (före 1917), Dalarna, Dala-Järna 1965, Dala-Floda 1973 och i Finland, i det avträdda Petsamoområdet 1939. Det visade sig 1974 (då 7 fjärilar insamlades) och senare att arten vissa år är relativt lätt att påträffa i den övre taigazonen i Jukkasjärviregionen i norra Lappland. Märkligt nog har utforskningen av taigazonen i norra Finland visat att den där är mycket sällsynt. Den svenska utbredningen omfattar Dalarna (senast i Nås 1977-1979), Hälsingland (1800-talet), Härjedalen (från 1982), Jämtland (1800-talet), Lycksele, Lule och Torne lappmarker. Utanför Lule och Torne lappmarker har arten bara påträffats vid enstaka tillfällen. Under senare hälften av 1970-talet och första hälften av 1980-talet hade arten goda år, men har från 1990-talet varit avsevärt mer sparsam. Detta beror sannolikt på omfattande avverkningar. I Norge påträffades arten först 1994 i Hedmark då automatiska UV-ljusfällor började användas i artens habitat. På dessa breddgrader är nätterna så ljusa under artens flygperiod att UV-ljus endast attraherar fjärilar vid enstaka tillfällen med extra tjockt molntäcke, t.ex. vid åska. Den har senare även påträffats i Oppland. Inom nuvarande Finland påträffades arten först 1975. Världsutbredningen uppfattas numera som Holarktisk, men med få fynd i Sibirien mellan Norden och östra Sibirien, Japan och Nordamerika.

Ekologi

Lappfjällfly tillhör tillsammans med de övervägande nordliga arterna i släktet *Xestia* (undersläktet *Pachnobia*) som endast uppträder som fjärilar under jämna år från Härjedalen och Hedmark till norra Lappland. I likhet med de andra arterna uppträder dock arten från Finland och österut endast under ojämnt år. Huruvida de få fynden från Dalarna och Oppland indikerar att arten i dessa områden endast uppträder ojämnt år är mer osäkert. Periodiciteten har antagits bero på att en obalans i parasiteringsframgången mellan två parallella lokala populationer med tvåårig livscykel leder till att den ena populationen utrotas av en successivt större population av generalister bland parasitoider med ettårig livscykel i proportion till den krympande populationen värdarter. Fjärilarna flyger i norra Lappland normalt från senare hälften av juni till mitten av juli. I Dalarna är den påträffad nykläckt på tallstammar redan under andra veckan i juni. Flygperioden är relativt kort och då de mer allmänna fjällflyarterna i *Xestia*-gruppen kläcker i Lappland är lappfjällflyets flygperiod nära slutet. De mörka fjärilarna är endast nattaktiva och ovanligt svåra att iakttas även under inflytande av midnattsolens ljus. Långsammare och lägre flykt av honor längs myrkanter med dvärgbjörk *Betula nana* har tolkats som äggläggningsberedda honor. Samma beteende har i Finland också noterats över blåbärs- och odonris *Vaccinium myrtillus* och *uliginosum*. Vid en uppfödning från ägg i Sverige 2004 föredrog larverna odon och åt i övrigt bara sparsamt av erbjudet blåbärsris. Vid en senare utförd uppfödning åt de även dvärgbjörk. Sådana skillnader kan vara beroende av individuella halter av toxiska ämnen hos de erbjudna växtarterna. Äggläggning har dock inte med säkerhet noterats i naturen. Fjärilarna har aldrig insamlats på blommor. De näringssöker sannolikt främst på träd, bl.a. de söta utsöndringarna från årsskott av tall och gran. De flesta år påträffas endast ett fåtal fjärilar vid fångst med jäst fruktsaft på snören eller äpplemos på trädstammar, men de sju som insamlades 1974 kom samtliga till äpplemos under några få kvällar. Denna sommar föll stora nederbördsmängder som möjligen vattnade ur de normala näringskällorna. Artens livsmiljö är öppna myrmarker och då kanske främst eller endast kantzoner mot skog eller gles skog med små våtområden i en småskalig mosaik. Skogarna i Jukkasjärvi är gles granskog, ofta av kjoletyp med äldre grova tallöverståndare, insprängd fjällbjörk och bärris i fältskiktet. Alla myrmarker där kantas av dvärgbjörk och lägre videarter. I Dalarna är arten funnen på mer kupolformade torvmossar med dominerande tall i kantzoner och utan markvattenpåverkan från omgivningen på den typiska floran i vitmossetorv. Sannolikt går det endast att hitta fjärilarna dagtid sittande på stammarna den dag de kläcker ur puppan och krupit upp någon meter för att pumpa upp vingarna. Senare sitter de sannolikt alltid väl dolda likt flertalet nattflyn som också betar sig på detta vis efter kläckningen.

Hot

Arten hotas i Lappland av att skogsbruket idag når längre in i fjällbarrskogen än tidigare. Efter kalavverkningar på dessa breddgrader har barrträden stora svårigheter att återetablera sig p.g.a. att detta är alltför nära gränsen för deras klimattolerans. Många områden får sannolikt ett helt förändrat lokalklimat till följd av avverkningarna och många känsliga insektsarter missgynnas starkt av detta. De främsta av de områden där arten påträffades i Jukkasjärvi-regionen har kalavverkats. I den södra hälften av utbredningen skadas idag många våtmarker för oöverskådlig tid framöver av torvbrytning för värmeverk. Detta gäller bl.a. stora arealer myrmark i rätt taigazon under fjällregionen i Härjedalen. Om planerna på skogsgödsling förverkligas inom artens förekomstområden kan hela ekosystemet förändras i grunden och trivialare arter ta över den nisch som idag gynnar det krävande lappfjällflyet.

Åtgärder

Lappfjällflyets överlevnad i södra hälften av Sverige kan idag vara starkt hotad av fortsatt brytning av torv. Dess kända förekomster som även har andra rödlistade arter bör helt undantas från exploatering och en bredare skyddszon av skog avsättas än den normala hänsynen mot enbart impedimentskog närmast en våtmark. I norra Sverige bör skogspolitiken i grunden omvärderas. De vackra parklika barrskogarna i taigans nordligaste delar kan på sikt ge större inkomster genom utökad turism och friluftsliv än som virkesprodukt.

Övrigt

Göran Palmqvist har bidragit med värdefull information inför författandet av artefaktabladet.

Litteratur

- Aarvik, L., Hansen, L.-O. & Kononenko, V. 2009. *Norges sommerfugle - Håndbok over Norges dagsommerfugler og nattsvärmere*. Norsk Entomologisk forening, Oslo.
- Douwes, P., Kaaber, S., Nordström, F., Opheim, M. & Sotavalta, O. 1969. *De fennoskandiska och danska nattflynas utbredning*. C.W.K. Gleerups förlag, Lund.
- Elmqvist, H., Liljeberg, G., Top-Jensen, M. & Fibiger, M. 2011. *Sveriges Fjärilar. En fälthandbok över Sveriges samtliga dag- och nattfjärilar*. Östermarie.
- Grönning, Ö. 1974. Nya fynd av *Lasionycta skraelingia* H. S. (Lepidoptera). *Entomologen* 3:25.
- Hacker, H. & Hreblay M. 2002. *Noctuidae Europaea vol. 4. Hadeninae I*. Entomological Press, Sorø.
- Krogerus, H. 1943. Lepidopterologiska studier i södra Petsamo. *Notul. ent.* 23:19-43.
- Lampa, S. 1885. Förteckning öfver Skandinaviens och Finlands Macrolepidoptera. *Ent. Tidskr.* 6(1-3): 1-137.
- Mikkola, K. & Kononenko, V.S. 1989. Flight year of alternate-year Xestia moths in north-eastern Siberia - a character of the Ice Ages? *Nota lepid.* 12:144-152.
- Mikkola, K., Lafontaine, J.D. & Kononenko, V.S. 1991. Zoogeography of the Holarctic species of the Noctuidae (Lepidoptera): importance of the Beringian refuge. *Entomol. Fennica* 2:157-173.
- Mikkola, K. 1997. Population trends of Finnish Lepidoptera 1961-1996. *Entomol. Fennica* 8:121-143.
- Nordström, F., Wahlgren, E. & Tullgren, A. 1935-41. *Svenska fjärilar*. Nordisk familjeboks förlag, Stockholm.
- Nordström, F. 1943. Förteckning över Sveriges storfjärilar. *Catalogus Insectorum Sueciae. Opusc. ent.* 8: 59-120.
- Palmqvist, G. 1974. *Lasionycta skraelingia* H. S. funnen i Torne lappmark, Kirunatrakten (Lep. Noctuidae. *Ent. Tidskr.* 95: 179-180.
- Palmqvist, G. 1975. Intressantare fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1974. *Ent. Tidskr.* 96: 58-59.
- Palmqvist, G. 1978. Intressantare fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1977. *Ent. Tidskr.* 99: 65-67.
- Palmqvist, G. 1979. Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1978. *Ent. Tidskr.* 100: 85-89.
- Palmqvist, G. 1980. Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1979. *Ent. Tidskr.* 101: 135-137.
- Palmqvist, G. 1983. Intressanta fynd av Macrolepidoptera i Sverige 1982. *Ent. Tidskr.* 104: 55-58.
- Rangnow, H. 1917. Verzeichnis der von mir in Schweden, insbesondere in Lappland gesammelten Macrolepidopteren. *Z. wiss. InsektBiol.* 13:283-297.
- Ryrholm, N. 2005. Intressanta fynd av fjällfjärilar i Sverige 2004. *Ent. Tidskr.* 126: 77-84.

Författare

Claes U. Eliasson 2010. Rev. Claes U. Eliasson 2012.